Yerleşmelerin Etki Alanları

Çalışma Kâğıdı · 30 Soru · Kolaydan Zora

Ad Soyad _____ Sınıf / No _____ Tarih _____

KONU ÖZETİ

- Yerleşmelerin yerel, bölgesel ya da küresel düzeyde çevresine yaptığı fiziksel, sosyal ve ekonomik etkilerin bütününe **mekânsal etki** denir (arazi kullanımındaki değişim, nüfus hareketleri, ekonomik faaliyetlerin etkileri).
- Etki alanını belirleyen faktörler: **Konum** (kavşak, merkezî ve stratejik konum), **ulaşım** (kara, demir, hava, deniz bağlantılarının erişim süresi ve maliyeti), **sosyal** (üniversite, bölge hastanesi, fuar, alışveriş merkezi), **kültürel** (miras alanı, müze, festival, gastronomi), **ekonomik** (sanayi, ticaret, finans, lojistik; ekonomik hinterlant), **siyasi** (başkent, diplomatik temsilcilikler) ve **idari** (idari statü ve yetkiler).
- **Yerel etkili yerleşmeler:** Etkisi yakın çevreyle sınırlıdır; temel faaliyet çoğunlukla tarım ve hayvancılıktır; sosyal-kültürel etkinlikler yerel ölçektedir.
- **Bölgesel etkili yerleşmeler:** Kalabalık kentlerdir; çevresine eğitim, sağlık, ticaret ve sanayi hizmeti sunar, bulunduğu bölgenin merkezidir. **Küresel etkili yerleşmeler:** Finans, diplomasi, uluslararası ticaret, bilim, teknoloji ve sanatta uluslararası düzeyde etkilidir (İstanbul, New York, Londra, Paris, Şanghay).
- Etki alanları **zamanla değişir**: yerel bir liman kenti serbest ticaret bölgeleri ve küreselleşmeyle küresel bir merkeze dönüşebilir. Hızlı ulaşım, dijital bağlantılar ve genel ağ küçük yerleşmelerin de geniş kitlelere ulaşmasını sağlar. Nüfusu 10 milyonu aşan kentler genellikle yoğun göç alan, hızlı büyüyen ekonomik ve kültürel merkezlerdir.
- **Metropol**, nüfus yoğunluğu yüksek olup çevresindeki küçük yerleşmeleri ekonomik, kültürel, idari ve ulaşım bakımından etkileyen büyük kenttir. Komşu metropollerin büyüyüp birleşmesiyle oluşan, yüzlerce kilometre uzanan işlevsel olarak bütünleşmiş kentsel kuşağa **megalopolis** denir (ör. Kuzey İtalya'dan İngiltere'ye uzanan "Mavi Muz").

KOLAY Isınma Soruları (1–10)

1 Aşağıdaki açıklamaları etki alanı türleriyle eşleştiriniz.
1. Yerel etki 2. Bölgesel etki 3. Küresel etki

a) Dünya finans piyasalarına yön veren, uluslararası kuruluşlara ev sahipliği yapan kent
b) Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan, yakın çevresindeki köylerle ticaret yapan ilçe
c) Çevre illere üniversite, bölge hastanesi ve sanayi hizmeti sunan büyük kent

2 Yerleşmelerin çevresine yaptığı fiziksel, sosyal ve ekonomik etkilerin bütününe ne ad verilir?

A) Fonksiyonel ayrışma
B) Mekânsal geçiş
C) Mekânsal etki
D) Nüfus yoğunluğu
E) Mekânsal desen

3 Başkentlerin ülke genelinde güçlü bir çekim merkezi oluşturmasında etkili olan faktör aşağıdakilerden hangisidir?

A) İklim koşulları
B) Siyasi faktörler
C) Tarımsal üretim
D) Yer şekilleri
E) Deniz akıntıları

4 Aşağıdaki ifadelerin başına doğru ise **D**, yanlış ise **Y** yazınız.

( ) Demir yolu ve kara yolu kavşaklarında bulunan yerleşmelerin etki alanı genellikle daha geniştir.
( ) Yerleşmelerin etki alanları zaman içinde hiç değişmez.
( ) Kültürel miras alanları ve festivaller uzak bölgelerden ziyaretçi çekebilir.
( ) Genel ağ, küçük yerleşmelerin de ulusal ve küresel etki yaratmasına imkân verebilir.

5 Aşağıdakilerden hangisi **küresel** etkiye sahip bir kentin özelliklerinden biri **değildir**?

A) Ekonomisinin yalnızca çevresindeki köylerle yapılan tarım ticaretine dayanması
B) Uluslararası finans kuruluşlarına ev sahipliği yapması
C) Bilim, teknoloji ve sanatta uzmanlaşmış kurumlar barındırması
D) Uluslararası şirketlerin merkezlerinin bulunması
E) Diplomasi ve uluslararası ticarette etkili olması

6 Bir yerleşmenin etki alanını genişleten **sosyal** faktörlere **üç** örnek yazınız.

7 Komşu metropollerin büyüyerek birleşmesiyle oluşan, yüzlerce kilometre uzunluğa ulaşabilen ve işlevsel olarak bütünleşmiş kentsel alanlara ne ad verilir?

A) Kasaba B) Mezra C) Köy D) Uydu kent E) Megalopolis

8 Aşağıdakilerden hangisi etki alanını **ekonomik** faktörler yoluyla genişleten bir unsurdur?

A) Büyük bir lojistik merkezi ve sanayi bölgesinin bulunması
B) Yöresel bir festivalin düzenlenmesi
C) Valilik ve adliye binalarının bulunması
D) Bir büyükelçiliğin açılması
E) Tarihî bir müzenin açılması

9 "Hinterlant" kavramını bir liman kenti örneği üzerinden açıklayınız.

10 Aşağıdakilerden hangisi **idari** faktörlerin etki alanına katkısına örnektir?

A) Kentin yöresel yemekleriyle tanınması
B) Kentin kıyıda bulunması
C) Bir kentin il merkezi olması nedeniyle çevre ilçelerin kamu hizmetleri için bu kente bağlanması
D) Kentte bir alışveriş merkezi kurulması
E) Kentte yeni bir tiyatro açılması

ORTA Pekiştirme Soruları (11–20)

11 Tabloda P, R ve S kentlerinin bazı özellikleri verilmiştir (temsilî veri).
Bu kentlerin etki alanları için aşağıdakilerin hangisi en uygundur?

Kent	Nüfus	Üniversite	Bölge hastanesi	Uluslararası havalimanı	Borsa / finans merkezi
P	90 bin	Yok	Yok	Yok	Yok
R	1,1 milyon	Var	Var	Var (bölgesel)	Yok
S	14 milyon	Çok sayıda	Çok sayıda	Var (kıtalar arası)	Var

A) P: yerel – R: küresel – S: bölgesel
B) P: küresel – R: bölgesel – S: yerel
C) P: yerel – R: yerel – S: bölgesel
D) P: bölgesel – R: yerel – S: küresel
E) P: yerel – R: bölgesel – S: küresel

12 Bir kent ile çevresi arasındaki ortalama ulaşım hızı saatte 60 km'den 120 km'ye çıkarsa, kente **bir saatte** ulaşılabilen dairesel alanın büyüklüğü nasıl değişir?

A) Değişmez
B) 2 katına çıkar
C) 3 katına çıkar
D) 4 katına çıkar
E) 8 katına çıkar

13 Ortalama hızın saatte 80 km olduğu bir bölgede, bir kente 45 dakikada ulaşılabilen en uzak mesafe kaç km'dir? Hızlı tren hattı açılarak ortalama hız artarsa kentin etki alanı nasıl değişir?

14 Şemada X, Y ve Z yerleşmelerinin etki alanları kesikli çizgilerle gösterilmiştir.
Buna göre aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

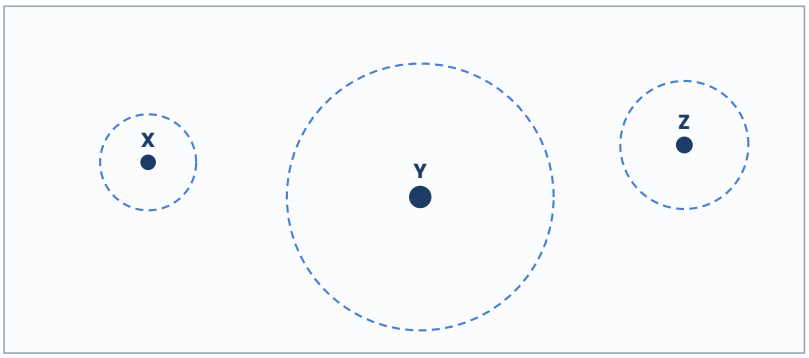

A) X, Y'nin etki alanının içinde yer alır.
B) Y, üç yerleşme içinde en geniş etki alanına sahiptir.
C) X'in etki alanı Z'den geniştir.
D) Z'nin etki alanı Y'yi tamamen kapsar.
E) Üç yerleşmenin etki alanı eşittir.

15 Aşağıdaki ifadelerin başına doğru ise **D**, yanlış ise **Y** yazınız.
( ) Liman bulunması bir yerleşmenin ticari etki alanını genişletebilir.
( ) Deprem gibi afet riskleri, yatırımları azaltarak bir yerleşmenin etki alanını daraltabilir.
( ) Nüfusu fazla olan kentlerin etki alanları banliyöleri ve çevre yerleşmeleri de kapsayabilir.
( ) Bir yerleşmenin etki alanı yalnızca nüfus miktarıyla belirlenir.

16 Tarihî dokusuyla tanınan, el sanatları ve yöresel ürünleriyle turist çeken ancak ekonomik ve idari işlevleri sınırlı küçük bir ilçenin etki alanını **genişletmesi** için aşağıdakilerden hangisi **en etkili** olur?

A) Tarihî yapıların yıkılıp yerine yüksek binalar yapılması
B) İlçeye ulaşımın zorlaştırılması
C) Kültürel mirasın korunarak tanıtılması ve genel ağ üzerinden ürünlerinin geniş kitlelere pazarlanması
D) Turistik tesislerin kapatılması
E) Yöresel ürün üretiminin bırakılması

17 Bir liman kentinin 1980'lerden sonra serbest ticaret bölgeleri ve küreselleşmeyle birlikte kıtanın en güçlü ekonomik merkezlerinden birine dönüşmesi, yerleşmelerin etki alanlarıyla ilgili hangi özelliği gösterir? Açıklayınız.

18 Aşağıdaki eşleştirmelerden hangisi **yanlıştır**?

A) Organize sanayi bölgesi – Ekonomik faktör
B) İl merkezi olma – İdari faktör
C) Bölge hastanesi – Sosyal faktör
D) Diplomatik temsilciliklerin bulunması – Kültürel faktör
E) Uluslararası havalimanı – Ulaşım faktörü

19 Aşağıdakilerden hangisi bir yerleşmenin **yerel** etkiye sahip olmasının nedenlerinden biri olabilir?

A) Uluslararası şirketlerin bölge merkezlerini barındırması
B) Kıtalararası bir havalimanına sahip olması
C) Büyük bir finans merkezi olması
D) Çok sayıda üniversite ve araştırma merkezi bulunması
E) Ana ulaşım hatlarından uzak olması ve sunduğu hizmetlerin çeşitliliğinin az olması

20 Nüfusu 10 milyonu aşan kentlerle ilgili aşağıdakilerden hangisi **genellenemez**?

A) Nüfuslarının tamamı tarım ve hayvancılıkla geçinir.
B) Sanayi, finans, teknoloji ve hizmet sektörleri gelişmiştir.
C) Ulaşım ağları gelişmiştir.
D) Genellikle yoğun göç alırlar.
E) Hızlı büyüyen ekonomik ve kültürel merkezlerdir.

ZOR Düşünme Soruları (21–30)

21 I. Bir ilçeye üniversite açılması
II. Bir kentin yakınından geçen otoyolun güzergâhının değiştirilip kentten uzaklaştırılması
III. Bir kasabada her yıl uluslararası bir festival düzenlenmeye başlanması
IV. Bir kentte büyük bir fabrikanın kapanması
Bu gelişmelerden hangilerinin yerleşmenin etki alanını **daraltması** beklenir?

A) I ve II B) I ve III C) II ve III D) II ve IV E) III ve IV

22 Kuzey İtalya'dan başlayıp Batı Avrupa'nın ortasından geçerek İngiltere'ye uzanan "Mavi Muz" kuşağının Avrupa'nın en güçlü ekonomik kuşağı olmasında aşağıdakilerden hangisi **etkili olmamıştır**?

A) Sanayi Devrimi'nin bu kuşakta başlaması
B) Kuşağın tamamının seyrek nüfuslu, tarıma dayalı kırsal alanlardan oluşması
C) Ulaşım ağlarının gelişmiş olması
D) Çok sayıda büyük kentin birbirine yakın olması
E) Tarihsel olarak ticaret yollarının bu kuşakta yoğunlaşması

23 Türkiye'de ileride bir **megalopolis** oluşabilecek bir alan öneriniz ve bu öneriyi **iki** gerekçeyle destekleyiniz.

24 Aşağıdakilerden hangisi bir kentin etki alanının **küresel** ölçeğe ulaştığını gösteren **en güçlü** kanıttır?

A) Kentin il merkezi olması
B) Kentte bir ilçe hastanesinin bulunması
C) Kentin nüfusunun bir milyonu geçmesi
D) Kentte alınan finansal kararların birçok ülkenin piyasalarını etkilemesi
E) Kentin çevre köylerden sebze-meyve alması

25 Aşağıdaki ifadelerin başına doğru ise **D**, yanlış ise **Y** yazınız.

( ) Aynı nüfusa sahip iki kentten ulaşım bağlantıları daha gelişmiş olanın etki alanı genellikle daha geniştir.
( ) Küresel etkili kentler yalnızca başkentlerdir.
( ) Bölgesel etkili bir kent, yeni işlevler kazanarak küresel etkili hâle gelebilir.
( ) Yerel etkili yerleşmelerde sosyal ve kültürel etkinlikler çoğunlukla yerel ölçektedir.

26 Bir ülkenin başkenti nüfus bakımından ülkenin üçüncü büyük kentidir; ancak ülkenin her yerinden insanlar bakanlık, yüksek mahkeme ve büyükelçilik işlemleri için bu kente gelmektedir.
Bu durum aşağıdakilerden hangisini **en iyi** açıklar?

A) Etki alanı yalnızca ekonomik faktörlere bağlıdır.
B) Siyasi işlevler etki alanını daraltır.
C) Bir yerleşmenin etki alanı yalnızca nüfusla değil siyasi ve idari işlevlerle de belirlenir.
D) Başkentlerin nüfusu her zaman en kalabalık olandır.
E) Nüfusu az olan kentlerin etki alanı olamaz.

27 Yaşadığınız ilin etki alanını; **ulaşım**, **sosyal**, **ekonomik** ve **idari** faktörler açısından değerlendiriniz ve ilin yerel, bölgesel ya da küresel etkili olduğunu gerekçelendiriniz.

28 Bir kasabanın etki alanı yıllar içinde şu şekilde değişmiştir: önce yalnızca çevre köylerin pazar yeriydi; kasabaya bir üniversite açıldı, ardından bir otoyol geçti; son olarak kasabada üretilen yöresel bir ürün coğrafi işaret alarak yurt dışına satılmaya başlandı.
Bu değişimle ilgili aşağıdakilerden hangisi **söylenemez**?

A) Etki alanının zamanla değişebildiği görülmektedir.
B) Kasabanın etki alanı her aşamada daralmıştır.
C) Sosyal faktörler etki alanını genişletmiştir.
D) Ulaşım bağlantısı erişimi kolaylaştırmıştır.
E) Ekonomik ürünü sayesinde etkisi ülke dışına uzanmıştır.

29 Nüfusları birbirine yakın iki kentten A; demir yolu, iki ana kara yolu ve bir limanın kesiştiği kıyı ovasında, B ise ana ulaşım hatlarından uzak, dar ve çıkmaz bir dağ vadisinde yer almaktadır.
Buna göre aşağıdakilerden hangisi **beklenir**?

A) B'nin ülkenin başlıca lojistik merkezi olması
B) A'ya çevre yerleşmelerden ulaşımın daha zor olması
C) B'nin etki alanının A'dan geniş olması
D) İki kentin etki alanının kesinlikle eşit olması
E) A'nın ticari ve ekonomik etki alanının B'den geniş olması

30 Bir metropolün çevresindeki küçük yerleşmelerde nüfusun hızla artması, sabah metropole gidip akşam dönen çalışanların çoğalması aşağıdakilerden hangisiyle **en iyi** açıklanır?

A) Metropolün etki alanının banliyöleri ve çevre yerleşmeleri kapsayacak biçimde genişlemesi
B) Metropole ulaşımın zorlaşması
C) Metropolün ekonomik işlevlerinin azalması
D) Metropolün nüfusunun hızla azalması
E) Çevre yerleşmelerin tarımsal üretiminin artması

Takıldığın soruyu işaretle, konu özetine tekrar göz at. Başarılar!
Diğer konuların çalışma kâğıtları ve deneme sınavları: **maarifpdf.com.tr**